

№ 04 (645)
Студзень 2017 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ 500-годдзе: беларуская прысутнасць за межамі краіны – стар. 4
- ☞ Юбілей: 125-годдзе Рыгора Шырмы – стар. 5
- ☞ Рэгіён: легенды і былі вёскі Літва – стар. 6
- ☞ Традыцыі: «Жаніцьба Цярэшкі» па-лепельску – стар. 7

У Лепелі падвялі вынікі конкурсу дзіцячых сачыненняў і малюнкаў «У краі міфаў»

Падрабязней чытайце на стар. 2–3

Янка Купала – наша ўсё!

Такі рэфрэн гучаў у выступках амаль кожнага ўдзельніка ўрачыстага мерапрыемства ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы з нагоды адкрыцця 135-а юбілейнага года з дня нараджэння першага народнага паэта Беларусі, які быў абвешчаны 11 студзеня.

Музей грунтоўна падрыхтаваўся да чарговага юбілею Янкі Купалы. У залах адкрытая новая інтэрактыўная экспазіцыя з выкарыстаннем сучасных тэхніч-

ных сродкаў і тэхналогіяў. Папоўніліся новымі экспанатамі і адноўленыя інтэр'еры Купалаўскага мемарыяльнага музея-запаведніка «Ляўкі». Штогод пашыраецца кола ўдзельнікаў традыцыйнай акцыі «Чытаем Купалу разам», з 2014 г. «3 Купалам у сэрцы». З наліпкамі партрэта класіка наведнікі пакідаюць музей. Пясняр крочыць па краіне і яднае беларусаў у свеце. У 2013 г. адкрытыя мемарыяльныя дошкі ў Вільні і Рызе, беларускай школе ў Рызе наддзенае імя Янкі Ку-

палы. У 2015 г. усталяваны памятны знак у ізраільскім г. Ашдод, на плошчы, што носіць імя паэта. Дзякуючы Міністэрству культуры і Міністэрству замежных спраў рэалізаваны праект «Славацкімі шляхамі Янкі Купалы». Атрыманая згода мэраў некалькіх славацкіх гарадоў на ўшанаванне яго імя памятнымі дошкамі.

Пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 2 жніўня 2016 г. № 607 нададзены статус першай катэгорыі гісторыка-культурнай каштоўнасці аўтографам вершаў Янкі Купалы «Маја dola», «Ахто там ідзе?», «Прарок», «Спадчына», п'есам «Паўлінка», «Раскіданае гняздо», «Прымакі», паэме «Бандароўна» і рукапісу зборніка «Шляхам жыцця».

Пра знакаваць постаці Янкі Купалы для Беларусі і беларусаў і пра тое, што трэба зрабіць для ўвекавечання яго імя і творчасці, разважалі ў выставачнай зале музея кіраўнікі Міністэрства культуры, сталічных музеяў, творчых і грамадскіх аб'яднанняў, прадстаўнікі пасольстваў, дыпламатычных мі-

Марыя Захарэвіч

сіяў і парламенцкіх камісіяў. Ва ўступным слове міністр культуры Барыс Святлоў адзначыў ролю грамадскай і палітычнай дзейнасці Янкі Купалы, які імкнуўся вярнуць Беларусі і народу пачэснае месца сярод іншых народаў свету і з'яўляецца прыкладам самаадданага служэння Радзіме. Міністр выказаў удзячнасць руплівым гаспадарам Купалавага дома, дзякуючы якім тут жывуць яго душа, думкі і справы.

Старшыня Федэральнай нацыянальна-культурнай аўтаноміі Беларусі Расій Сяргей Кандыбовіч падараваў музею дагэтуль невядомую гравюру 1931 г. мастака Івана Паўлава з выявай Янкі Купалы, набытую летась на аукцыёне ў Маскве, і нагадаў, што гэта чарговы ўнёсак ад 550 тысяч беларусаў Расіі ў культуру Беларусі. Раней быў набы-

ты і перададзены музею г. Магілёва «Статут ВКЛ».

Сваімі думкамі падзяліліся таксама старшыні парламенцкіх камісіяў Валеры Варанецкі, Ігар Марзалюк, намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Анатоль Крэйдзіч, старшыня Беларускага саюза мастакоў Рыгор Сітніца, член Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА, намеснік старшыні Беларускага фонду культуры Анатоль Бутэвіч.

Вершы класіка прагучалі ў выкананні народнай артысткі Рэспублікі Беларусь Марыі Захарэвіч і акцёра Рэспубліканскага тэатра беларускай драматычнай Андрэя Новіка. «Спадчыну» (музыка Ігара Лучанка) праспявала пяцікурсніца Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Ніна Ма-журэнка.

Пасля вечарыны госці мелі магчымасць аглядаць экспазіцыю архіўных матэрыялаў аб шлюбе Івана Луцэвіча і Уладзіслава Станкевіч «Ісці супольна праз ўсё жыццё» і паласавацца прысмакамі, што прыгатавалі супрацоўнікі музея.

Старт Году Купалы ў краіне дадзены. Наперадзе – цікавыя мерапрыемствы і акцыі. І не толькі ў нашай краіне. З імем Янкі Купалы ў чэрвені адбудуцца фестывалі мастацтва ў Славакіі, Арменіі, Грузіі, Францыі. Выставачны культурна-адукацыйны праект будзе прадстаўлены і ва Украіне.

К. ПАПАРАЦЬ

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Сяргей Кандыбовіч перадае ў дар гравюру мастака І. Паўлава

На тым тыдні...

✓ **22 студзеня** ў Бельску-Падляшкім (Рэспубліка Польшча) адбылася прэзентацыя найноўшага **спеўніка і кружэлкі «Мы тое гралі і співалі» студыі фальклору «Жэмерва»**, што створаная беларусамі суседняй краіны і займаецца захаваннем беларускай культуры-

най спадчыны. Пад час імпрэзы спявалі і гралі ўдзельнікі «Жэмервы» і госці – гурты «Daronosica» з

Хмелева і «Chocistawianie» з Хаціслава. Таксама на імпрэзу былі запрошаныя і колішнія ўдзельнікі студыі фальклору, якая дзейнічае з 2003 года.

✓ **12 студзеня** ў сядзібе Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны адбылося **пасяджэнне грамадскага аргкамітэта па стварэнні Нацыянальнага ўніверсітэта з беларускай мовай навучання**. Пад час яго была абмеркавана канцэпцыя ўніверсітэта, распрацаваная цягам папярэдніх сустрэчаў, а таксама план далейшай дзейнасці. У пасяджэнні ўдзельнічала кіраўніцтва Інстытута матэматыкі і кібернетыкі, у якім вядзецца навучанне праграмаванню на беларускай мове. Довед працы гэтай установы як варыянт практычнага ўвасаблення канцэпцыі Нацыянальнага ўніверсітэта выклікаў зацікаўленую размову і дыскусію.

Наступнае пасяджэнне аргкамітэта запланаванае на 9 лютага. Пад час яго будзе абмеркаваная магчымасць рэгістрацыі юрыдычнай асобы ў Беларусі для таго, каб ідэя Нацыянальнага ўніверсітэта з беларускай мовай навучання пачала ўвасабляцца практычна.

✓ **24 студзеня** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Яку-

ба Коласа былі падведзеныя вынікі **конкурсу творчых працаў «І складоўца самыя дзівосныя казкі...»**.

Конкурс праходзіў з 21 лістапада па 31 снежня 2016 года. На адрас музея прыйшло каля чатырохсот працаў з розных рэгіёнаў Беларусі, якія ў мастацкай форме адлюстроўваюць уяўленні сучаснай моладзі пра герояў твораў Якуба Коласа. На літаратурны конкурс былі дасланыя казкі, эсэ, замалёўкі, літаратурная крытыка, сачыненні, у якіх удзельнікі конкурсу разважаюць пра значэнне творчасці Якуба Коласа ў беларускай літаратуры, дзеляцца ўражаннямі ад прачытаных твораў класіка, спрабуюць уласныя пісьменніцкія сілы.

Лаўрэаты конкурсу і госці музея змаглі пабачыць «ажылую» экспазіцыю, на якой дэманстраваліся вузлавыя моманты жыцця і творчасці Якуба Коласа. На цырымоніі ўзнагароджвання члены журы павіншавалі пераможцаў, уручылі дыпламы і памятнае падарункі.

✓ **13 студзеня** ў музеі «Дом Ваньковічаў» пачала працаваць **выстаўка «...І паланэз пачаць пара» моды і аксесуараў эпохі рамантызму з калекцыі Ігара Сурмачэўскага**.

І. Сурмачэўскі – збіральнік твораў выяўленчага, дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, фатаграфіяў, дакументаў і прадметаў даўніны, звязаных з гісторыяй беларускіх земляў.

Асаблівае месца ў калекцыі займаюць старадаўнія прадметы гардэроба, антыкварнага адзення і аксесуараў. Асноўная географія рытэтаў – Заходняя Еўропа, Амерыка і Расія. У калекцыі можна пабачыць модныя ансамблі, якія некалі належалі свецкім дамам XIX і пачатку XX стагоддзяў: раскошныя бальныя сукенкі, накідкі для наведвання оперы, візітныя туалеты, вясельныя строі, прагулачныя касцюмы. Наведнікі музея маюць рэдку магчымасць любавання раскошай мінулай эпохі.

...Добрае чытво ў дарозе скарачае шлях. Ад Мінска ў Лепель заехалі, здаецца, за колькі хвілінаў. За колькі дзясяткаў дзіцячых сачыненняў, якія я прачытаў у машыне, пакуль за вокнамі праносіліся заснежаныя елкі ды бярозы, замерзлыя рэкі ды балацьвіны. Ехалі мы на падвядзенне вынікаў дзіцячага конкурсу і ўганараванне пераможцаў. А сачыненні – гэта пераказы міфаў пра насельнікаў беларускіх палёў, рэк і лясоў, пра адметныя мясціны і прамінулыя падзеі...

Усе ведаюць аб тым, што кожны край багаты на дзівосы. Як і пра тое, што варта вывучаць наваколле, а таксама – прыслухоўвацца да людзей. Сталыя жыхары могуць распавесці багата мясцовых легендаў і паданняў. У Беларускім грамадскім аб'яднанні «Адпачынак у вёсцы» пайшлі далей. Арганізавалі конкурс дзіцячых сачыненняў і малюнкаў «У краі міфаў», што праводзіўся сярод школьнікаў Лепельскага раёна. Яго арганізатарамі выступілі грамадскае аб'яднанне і аддзел адукацыі, спорту і турызму Лепельскага райвыканкама.

Конкурс праводзіўся ў рамках ініцыятывы «Экатурызм у Бярэзінскім: інавацыйныя падыходы, партнёрскае мадэлі» праекта «Садзеянне пераходу Рэспублікі Беларусь да “зялёнай” эканомікі», што фінансуецца Еўрапейскім Саюзам і ПРААН. За мэту арганізатары ставілі знаёмства з нацыянальнымі абрадамі, сімваламі, міфалогіяй, а праз іх – папулярнаю прыроднай і культурнай спадчыны нашай краіны.

Соф'я Буракова

Школьнае крэатыва

З краю сівых

ліся паказаць экалагічную асвету праз ажыўленне (ці, карыстаючыся сучаснаю тэрміналогіяй, анімацыю).

У сярэдзіне студзеня ў райцэнтры ў памяшканні аддзела адукацыі адбылася ўрачыстасць з нагоды падвядзення вынікаў конкурсу. Сцены ўтульнай залы былі аздобленыя творамі маленькіх мастакоў. А на іх – русалкі і хатнікі, лесавікі і балотнікі, жыцень, а таксама – цмок. Не дзіва, што і сачыненняў, прысвечаных менавіта цмоку, было багата. Вучні не толькі згадвалі Уладзіміра Караткевіча, які ў рамане «Хрыстос прыямліўся ў Гародні» распавёў пра апошняга лепельскага цмока, але і прыдумвалі пра яго свае гісторыі, звязвалі іх са сваімі паселішчамі.

Распачала і вяла імпрэзу спецыяліст па турызме аб'яднання «Адпачынак у вёсцы» Алена Ветрава. Яна не толькі распавяла аб конкурсе і ўдзельніках, але і спынілася на працы сваёй арганізацыі і на супрацы з Лепельшчынай, з Бярэзінскім біясферным запаведнікам, з мясцовымі крэатываўцамі, з актывістамі «зялёнага руху».

Цешыць, што большасць дзіцячых працаў напісаная на беларускай

Алена Ветрава

мове (па-беларуску падпісаная і добрая палова малюнкаў). Яно і не дзіва – толькі праз мову можна дасканала даследаваць родную культуру, родныя традыцыі, родныя абрады. Скажам так, трэба спасцігаць свой край у арыгінале, а не праз кальку перакладаў, у якіх губляецца каларыт, прыгажосць, самабытнасць. Зрэшты, аўтар гэтых радкоў, выступаючы пад час святочнай імпрэзы-ўганаравання, зазначыў, што вучні могуць спрабаваць ствараць свае крэатываўчыя тэксты не толькі на рускай мове, але і па-польску, па-англійску, па-латышску...

Або перакладаць ужо напісаныя. Гэта можа прыдасца турыстычным кампаніям, якія працуюць з замежнымі турыстамі. А вучням – добрая практыка ў вывучэнні моваў.

Усяго ў конкурсе паўдзельнічала прыкладна сотня вучняў 3 – 10 класаў з 15 навучальных устаноў раёна. Яны даслалі 33 сачыненні і 77 малюнкаў. Сямікласніца Яна Серпучонак са Стаяў распавяла пра Жытніка, а дзевяцікласніца тае ж школы Алена Пугач – пра Уладара змяных і нябесных водаў, шасцікласніца Каця Іванова з Лепельскай гімназіі №1 імя

Адноўім Будслаўскую святыню разам!

Нагадаем нашым чытачам, што ў 2015 г. Беларускі фонд культуры распачаў акцыю па зборы сродкаў на рэстаўрацыю Будслаўскага касцёла бернардынцаў. Дапамогі патрабуюць алтар XVII ст. у капліцы Святой Варвары, арыгінальны арган XVIII ст. і фрэскі Казіміра Анташэўскага. Таксама ў планах стварэнне адпаведнай інфраструктуры і ўмоваў побыту для пілігрымаў і экскурсійных групаў. Гэтую ініцыятыву падтрымалі Нацыянальная камісія Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА, Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч, Беларускі камітэт Міжнароднай Рады па помніках і мясцінах (ІКАМОС). Акцыя працягваецца і сёлета.

Вядзецца збор сродкаў на рэстаўрацыю адзінага ў Беларусі Нацыянальнага санктуарыя Маці Божай Будслаўскай. Свой уклад у гэтую справу вы можаце зрабіць непасрэдна ў касцёле Святога Сымона і Святой Алены ў Мінску, Будслаўскім касцёле Унебаўззяцця Найсвяцейшай Панны Марыі, а таксама пералічэннем сродкаў на дабрачынны рахунак, адкрыты пры Беларускім фондзе культуры ў Белінвестбанку. Імёны ахвяравальнікаў і назвы арганізацыяў будучы ўшанаваныя на памятнай дошцы ў Будслаўскім касцёле і надрукаваныя ў «Краязнаўчай газеце».

Падаем рэквізіты для ахвяравання ў беларускі рубль:

№ 3135741330025, г. Мінск, ОАО «Белінвестбанк», РБ. Дирекция по г. Мінску и Минской области, код 739, Мінск, ул. Коллекторная, 11. БИК 153100739, УНП 100081886, ОКПО 37449864; с пометкой «На реставрацию Будславского костёла»; тел. бухг. (+375 017) 283 28 24.

Лютэранскі каляндар

- 25 студзеня Дзень абарачэння святога апостала Паўла
- 2 лютага Стрэчанне Гасподняе
- 1 сакавіка Папяльцовая серада, пачатак Пакутнага часу
- 25 сакавіка Дабравесце
- 9 красавіка Вербная нядзеля
- 13 красавіка Вялікі чацвер, Дзень усталявання Прычасця
- 14 красавіка Пакутная пятніца
- 16 красавіка Вялікдзень, Уваскрэсенне Гасподняе
- 25 красавіка Дзень евангеліста Марка
- 25 мая Узнясенне Гасподняе
- 4 чэрвеня Пяцідзясятніца, свята сашэсця Святога Духа
- 11 чэрвеня Тройца, свята Святога Трыадзінства
- 24 чэрвеня Свята Нараджэння Іаана Хрысціцеля
- 25 чэрвеня Дзень Аўгсбургскага веравызнання
- 29 чэрвеня Дзень святых апосталаў Пятра і Паўла
- 6 жніўня Праабражэнне Гасподняе
- 21 верасня Дзень апостала і евангеліста Мацвея
- 29 верасня Дзень архангела Міхаіла і ўсіх анёлаў
- 2 кастрычніка Свята падзякі за ўраджай
- 18 кастрычніка Дзень евангеліста Лукі
- 30 кастрычніка Дзень памінавання ахвяраў гвалту, вайны і тэрору
- 31 кастрычніка Дзень 500-годдзя Рэфармацыі
- 11 лістапада Дзень св. Марціна
- 22 лістапада Дзень пакаяння і малітвы
- 26 лістапада Дзень памінавання спачылых. Нядзеля Вечнасці
- 24 снежня Святы вечар. Пярэдадзень Нараджэння Хрыстова
- 25 снежня Нараджэнне Хрыстова
- 26 снежня Дзень першапакутніка Стэфана
- 27 снежня Дзень апостала і евангеліста Іаана
- 28 снежня Дзень нявінна забітых немаўлятак
- 31 снежня Пярэдадзень Новага года

Іудзейскі каляндар

- 11 лютага Ту бі-Шват (Новы год дрэваў)
- 9 сакавіка Пост Эстэр

- 12 сакавіка Пурым
 - 11 – 18 красавіка Песах
 - 14 мая Лаг ба-Омер
 - 31 мая – 1 чэрвеня Шавуот (свята ў памяць даравання Торы на гары Сінай)
 - 11 ліпеня Пост 17 тамуза
 - 1 жніўня Пост Тышо-бэоў (9 ава)
 - 21 верасня Рош а-Шана (Новы год)
 - 24 верасня Пост Гедаллі
 - 30 верасня Ём-Кіпур (дзень Усеагульнага прабачэння, посту і малітвы)
 - 5 кастрычніка Сукот
 - 12 кастрычніка Шміні-ацэрэс
 - 12 кастрычніка Сімхат-Тора
 - 13 снежня Ханука
- Усе яўрэйскія свята пачынаюцца напярэдадні ўвечары.

Мусульманскі каляндар (1438 – 1439 г. па Хіджры)

- 23 – 24 красавіка (26 – 27 раджаба) Узнясенне Прарока Мухамада (ноч Мірадж)
 - 10 – 11 мая (14 – 15 шаабана) Ноч ачышчэння ад грахоў (Ляйлят аль-Бараа)
 - 27 мая (1 рамадана) пачатак посту (Ураза)
 - 21 – 22 чэрвеня (26 – 27 рамадана) Ноч Перадвызначэння (Ляйлят аль-Кадр)
 - 25 – 27 чэрвеня (1 – 3 шавалья) Свята разгавення – Ураза-Байрам. Заканчэнне посту
 - 31 жніўня (9 зуль-хіджа) Дзень стаяння на гары Арафат
 - 1 – 4 верасня (10 – 13 зуль-хіджа) Свята ахвярапрынашэння – Курбан-Байрам. Заканчэнне вялікага паломніцтва ў Мекку
 - 21 верасня (1 мухарама) пачатак новага 1439 года па Хіджры
 - 30 верасня (10 мухарама) Ашура, дзень памінавання прарокаў і пасланнікаў Алаха
 - 29 – 30 лістапада (12 рабі аль-авалья) Дзень нараджэння Прарока Мухамада (Маўлід ан-Набі)
- Даты календара могуць змяніцца ў залежнасці ад стану месяца.

валуноў

І. Ерашова – пра Патлатага Вадзяніка, а яе аднакласніца Ірына Мядзведзева назвала сачыненне «Чаму мы вадзянікоў не бачым», васьмікласніца з Каменя Ксенія Хацкевіч пра Багніка напісала верш, трэцякласніца СШ №1 г. Лепеля Дамініка Храпавіцкая распавяла пра Весялоўскага Балотніка (ёсць на Лепельшчыне

вёска Весялова). Нехта пайшоў далей і распавёў не толькі пра агульнавядомыя міфічныя стварэнні. Так, Варвара Храпцова, васьмікласніца з Баброва, даслала апавяданне «Пад Маляваным крыжам», дзе распавядаецца пра тамтэйшую адметнасць – крыж, пад якім, нібыта, у 1812 годзе пахаваны французскі салдат, якога пры адступленні забілі мясцовыя жыхары. Дзевяцікласнік Захар Янкоўскі з Домжарыцаў прапанаваў свой погляд на Духа туманаў, Полаза і алены з залатымі рагамі. А Юліяна Паборцава, сямікласніца з СШ №3, прыдумала свайго героя: гэта Тара – апякунка жывой прыроды. Свайго персанажа маюць і вучні школы ў Старым Лепелі. Гэта «просты хлопчык Лепелька». Там нават працуе краязнаўчы гурток «Лепелька», якім кіруе настаўніца Вольга Дзямко. Таму не дзіва, што старалепельскія хлопчыкі і дзяўчынкі даслалі на конкурс некалькі маляваных твораў ды гісторыяў. Актыўнымі таксама былі вучні школаў у Стаях (настаўніца Алена Маціеўская), Домжарыцах (настаўніцы Алена Баўтрукова, Тамара Шаўкун і Таццяна Ганчар), Лепельскай гімназіі №1 (настаўніцы Таццяна Міхно і Наталля Сасноўская), Лепельскай СШ №3 (настаўніцы Тамара Кутырло і Святлана Хамічонок)... Зрэшты, нават

просты пералік зойме багата газетнага месца. Таму можна зразумець, як складана было журы абраць найлепшых, каб узнагародзіць.

Але ж конкурс вымагае, што адзначаюць узнагародамі не ўсіх. У намінацыі «Сачыненне» 1-е месца заняла Варвара Храпцова з Баброўскай СШ («Пад Маляваным крыжам»), 2-е – Кірыл Лянкоўскі з Поўсвіжскай СШ, 3-е – Віталь Харанека з Старалепельскай базавай школы («Просты хлопчык Лепелька»). У намінацыі «Малюнак» 1-е месца заняла Адэліна Будзяна з ЦДІМ г. Лепеля («Лесавік»), 2-е – Уладзіслаў Мірановіч з СШ №3 г. Лепеля («Сварог»), 3-е – Соф’я Буракова з гімназіі №1 («Цмок»). Яны атрымалі падарункі ад БГА «Адпачынак у вёсцы» – паштоўкі арганізацыі і сумкі з беларускаю сімволікай, а ўсе ўдзельнікі конкурсу ўзнагароджаныя памятнымі граматамі.

Дадаў ва ўрачыстасць прыемнасцяў і Беларускі фонд культуры з «Краязнаўчаю

Віталь Харанека

газетай». Кнігу «Славуцья імёны Бацькаўшчыны», што выдаў БФК, атрымала Анастасія Закіс з Заслонаўскай СШ. У сваёй працы дзевяцікласніца распавяла пра паходжанне назвы мястэчка

Мяжаны, а таксама легенду пра тамтэйшую русалку. Другі ж асобнік гэтае ж кнігі паехаў у Стары Лепель – гурткоўцам з «Лепелькі». Свае ўзнагароды мясцовым актывістам-краязнаўцам уручыла таксама інструктар-метадыст Лепельскага фізкультурна-аздраўлеўчага цэнтра Вольга Маханенка, каардынатар маршруту «Край жоўтых гарлачыкаў і сівых валуноў».

Добрым падарункам удзельнікам-мастакам стала тое, што іх працы ў той жа дзень былі перададзеныя ў Бярэзінскі запаведнік. Там у ДOME экалагічнай асветы яны ўвойдуць у пастаянную выставку. Так што, сябры, ёсць яшчэ адна нагода завітаць у запаведнік! А сачыненні (прытым, не толькі адзначаныя ўзнагародамі) нашае выданне плануе змяшчаць на сваіх старонках. Таму ёсць сэнс сачыць і за газетай, не прапускаць чарговыя нумары.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ
Фота айтара

Варвара Храпцова

Жнівень кніг

6 жніўня 1517 года Францішак з Полацка, Скарынаў сын, распачаў у Празе свой жнівень кніг. Напачатку ў пячатні кірылаўскага друку выйшаў «Псалтыр», а да канца 1512 года – яшчэ 20 выданняў, якія ўтрымлівалі 23 кнігі Старога Запавету.

На радзіму беларускай Бібліі са сваёй радзімы Скарына вярнуўся ў маі 1535 года. Пішуць: эміграваў. А мо стаў выгнаннікам лёсу?

У Львове ў 1960-я годы, у кнігазборы Іларыёна Свянціцкага, я трымаў у руках кнігі Скарыны. І яны сталі выгнанніцамі, бо на той час ніхто з Беларусі не зацікавіўся іх далейшым рухам. Партрэт Ф. Скарыны бачыў я ў Рызе, у Музеі медыцыны, бо там ведалі, што беларускі і ўсходнеславянскі першадрукар, вучоны, пісьменнік, перакладчык, гуманіст і асветнік Францішак сын Лукі Скарына з блізкага ад Рыгі Полацка атрымаў дыплом доктара медыцыны ў Падуанскім універсітэце ў 1512 годзе.

У Рызе ў Латвійскай акадэміі мастацтваў вучыўся Пётра Мірановіч, аўтар партрэта Ф. Скарыны, які тут прадстаўлены. Мастак нарадзіўся 21 верасня 1902 года ў Краслаўскім павеце на беразе Дзвіны-Даўгавы. У гады нямецкай акупацыі беларусы Латвіі дамагліся адкрыцця сваіх школ і нават гімназіі. П. Мірановіч стаў інспектарам беларускіх школ. І калі дырэктар гімназіі Сяргей Пятровіч Сахараў пасля

вайны быў рэпрэсаваны і высланы ў Казахстан, а па вяртанні мог жыць за 100 верст ад сям'і, то Мірановіч выбраў дабравольнае выгнанніцтва. Выратавальны шлях мастака быў круцейшы, чым у першадрукара. Спачатку працаваў у Венскай акадэміі мастацтваў, з 1950 года абнаваўся ў нью-ёрскім Брукліне.

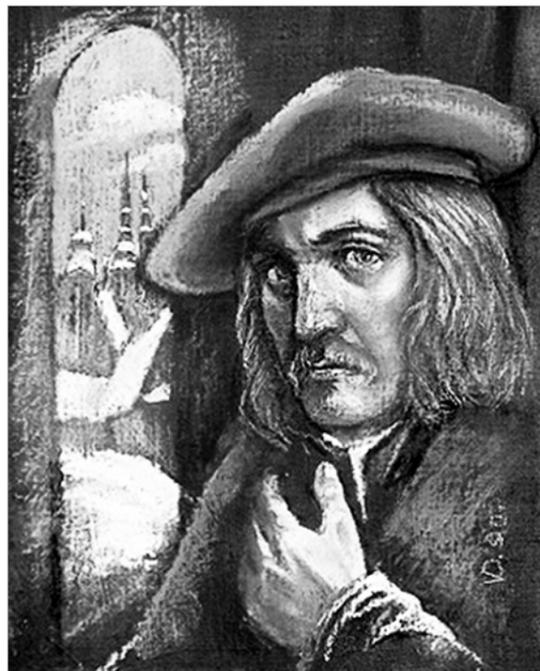
А партрэт Ф. Скарыны ў выкананні П. Мірановіча я сфатаграфавалі ў Чыкага ў сям'і яшчэ адных выгнанцаў – Веры і Вітаўта Рамукоў. Скарына яднаў суайчыннікаў на ўсіх кантынентах планеты Зямля.

І на ўсіх мацерыках важна бачыць вехі беларускай прысутнасці. Пазначым таксама даты атрымання Скарынам дыплама доктара медыцыны, выхаду першай кнігі Скарыны ў Празе, крыху пазней – у Вільні... Можна, і ярчэй стане ад жніўня кніг Францішка Скарыны!

Сяргей ПАНІЗЬНІК

«Ф. Скарына». Мастак Пётра Мірановіч

«Ф. Скарына». Мастак Валер Дзевікіба

Бог – Біблія – Бацькаўшчына!

(Заканчэнне. Пачатак у №№ 1–3 за 2017 г.)

У выяве сонца з прамянямі, месяц і кніга-Біблія, як крыніца мудрасці, ведаў і асветы – сімвал перамогі святла над цемрай, жыцця над смерцю.

Знак Скарыны трактуецца як хвала і слава кнізе Бібліі – крыніцы святла, мудрасці, дабрачыннасці і ведаў.

У вершы «Скарына пакідае Радзіму» Уладзімір Караткевіч сцвярджае думку аб недаравальнай віне суайчыннікаў перад такім тытанам, які вымушаны быў цягнуць нягоды, нястачы, шукаць прытулку на чужыне, ствараючы ўзвышанае.

Упершыню ў гісторыі ўсходнеславянскага друкавання асветнік увёў тытульны ліст, тлумачальныя падзаглаўкі, пааркушавую нумарацыю, абзацы, г.зн. прыдаў кнізе сучасны выгляд. Па гэтай прычыне кнігі шырока распаўсюджваліся ў Еўропе і мелі вялізны ўплыў на чытачоў у многіх краінах свету. Вынаходніцтва першай друкаванай кнігі стала падобна да вынаходніцтва першага колаці цяпер тэлефона...

Пры перакладзе Бібліі Скарына абапіраўся на глыбокі філалагічны аналіз папярэдніх выданняў і выкарыстоўваў старадрукі. Рыхтуючы да друку тэксты Святога Пісання, асветнік грунтоўна займаўся іх глыбокімі тэксталагічнымі апрацоўкамі, экзэгетыкай і герменеўтыкай.

Багаты духоўны інтэлект Скарыны ставіць яго ў параўненне з выдатнейшымі людзьмі эпохі Рэнесансу.

Скарына выступіў гарачым прыхільнікам духоўнага і грамадскага адзінства ўсяго народа. Упершыню ў гісторыі Беларусі былі так цесна злітыя ідэі адзінства прымату хрысціянскай і этнічнай свядомасці.

Будучы верным Богу і з Божай дапамогаю, Францішак вытрываў да канца і перамог. Бог дапамог!

Ён дачакаўся, што пра яго на Бацькаўшчыне не толькі ўспомнілі. Ён можа смела вярнуцца да яе як СЫН, як муж вялікай славы і гонар для ўсёй Беларусі.

Поўнаасцю падтрымліваю і лічу своечасовым зварот навукоўцаў і інтэлігенцы да Мітрапалітаў Тадэвуша і Паўла, як і да Нунцыя Апостальскай Сталіцы, каб Усяленскі Касцёл на чале з Папам Франціскам разгледзеў заслугі Скарыны, чысціню яго веры, гераічнасць жыцця і вернасць Хрысціянскай Царкве.

Але, на маю думку, у дачыненні да Франціска мы маем яшчэ многа незавершанай працы, цяпер бачу чатыры святыя абавязкі:

1. Знайсці ў Чэхіі і ўшанаваць месца пахавання Франціска Скарыны.

2. Распачаць падрыхтоўку адпаведных дакументаў, каб перавезці яго астанкі на Бацькаўшчыну – Беларусь. Выканаць яго заповіт.

3. Зрабіць паўторны зварот да шанюўных Мітрапалітаў Каталіцкай і Праваслаўнай Царквы ў Беларусі Архібіскупам Тадэвушам і Паўлам, як і складзіць просьбу на рукі Нунцыя Апостальскай Сталіцы з хадайніцтвам аб распачацці інфармацыйнага працэсу і вылучэнні Франціска Скарыны да годнасці Слугі Божага і, калі будзе на тое Божая воля, да ліку Бласлаўленага і Святога. Для гэтага трэба сабраць подпісы з усёй Беларусі, як сведчанне духоўнай удзячнасці Усявышняму за славу таго Сына Беларусі.

4. Завяршэннем усяго будзе тое, калі Францішак Скарына ўсіх нас аб'яднае ва ўзаемнай хрысціянскай любові, бо такім быў дэвіз усяго яго жыцця:

Бог – Біблія – Бацькаўшчына!

Францішак Скарына павінен быць прыняты ўсёй нашай краінай і яе жыхарамі розных веравызнанняў як годны ўзор да наследвання.

«Напісанае застаецца», – гаварылі старажытныя рымляне.

Францішак Скарына пакінуў нашчадкаў кнігі, у якіх засталіся самыя патаемныя, выпакутаваныя яго думкі.

Гэтыя кнігі Вялікага Беларуса ўспрымаюцца сёння як самая дарагая нацыянальная рэліквія, якая духоўны скарб, нацыянальная святыня, як сімвал усёй тысячагадовай беларускай культуры.

Цяпер настаў час сумленнага адраджэння, удзячнасці і прызнання нашым пакаленням духоўных якасцяў-цnotaў Франціска Скарыны. Трэба і нам спасцігаць азы духоўнасці і веры, вучыцца ўглядацца ў духоўны і сумленны мір чалавека, а не толькі бачыць і славіць вынік дзейнасці духу чалавека.

Убачыць ядро ў арэху, як Наш Брат Францішак Скарына!

Ксёндз-магістр
Уладзіслаў ЗАВАЛЬНЮК

Рыгор Шырма на старонках часопіса «Калоссе»

Да 125-годдзя Рыгора Шырмы

Тыя, каму ў жыцці пашанцавала сустракацца з сябравацтвам з беларускім харавым дырыжорам, фалькларыстам, грамадскім і музычным дзеячам, публіцыстам, народным артыстам Беларусі і СССР, Героём Сацыялістычнай Працы, двойчы лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі Беларусі Рыгорам Шырмам (1892 – 1978), заўсёды самымі светлымі словамі згадваюць гэтага таленавітага чалавека, які родам з вёскі Шакуны Пружанскага павета. А народны паэт Беларусі Ніл Гілевіч назваў Рыгора Раманавіча «патрыярхам беларускай музыкі, чараўніком-валадаром роднай песні, яе самаадданым прапагандыстам і папулярным затарам, руплівым фалькларыстам-збіральнікам, патрабавальным і клапатлівым настаўнікам-педагогам, нястомным грамадскім дзеячам...».

У 1925 годзе Р. Шырма з Пружанаў пераехаў у Вільню. Там працаваў у сакратарыяце Грамады, выхаваннем у інтэрнаце для хлопчыкаў Віленскай беларускай гімназіі. З 1926 года выкладаў у гімназіі спевы і арганізаваў хор. А праз год узначаліў Таварыства беларускай школы і заставаўся сакратаром Галоўнай управы аж да забароны арганізацыі ў 1936-м. За гэты час Шырма аб'ехаў усю Заходнюю Беларусь, наладжваў розныя гурткі ТБШ і хары, школы з беларускай мовай навучання, дапамагаў ставіць спектаклі.

Паўсюль, дзе б ні быў Шырма, ён не забываў запісваць народныя песні, для чаго нястомна адшукваў таленавітых спевакоў. Ён не спыняўся толькі на запісе народных песень, але і шукаў кампазітараў, якія б апрацоўвалі іх. Не маючы магчымасці звярнуцца да музыкантаў Савецкай Беларусі, ён знайшоў выдатных майстроў – расійскага кампазітара Аляксандра Грачанінава ў Парыжы і ўкраінскіх Аляксандра Кошыца і Мікалая Гайваронскага ў Нью-Ёрку. Атрыманы ад іх і Канстанціна Галкоўскага апрацоўкі адразу правяраліся ў харах гімназіі ў другой палове 1920-х і Беларускага саюза студэнтаў у 1930-я гады. Апошні, заснаваны Р. Шырмам у 1931 годзе, пасля таго, як з ім пачаў выступаць Міхась Забэйда-Суміцкі, стаў выдатнай мастацкай з'явай у Заходняй Беларусі.

Акрамя таго, Р. Шырма ўдзельнічаў у дзясятках з'ездаў ТБШ, працягаў сотні лекцыяў па беларускай культуры, выступіў са шматлікімі канцэртамі, быў выдаўцом зборнікаў беларускіх песень, папулярных у Заходняй Беларусі паэтаў Міхася Васілька, Сяргея Крыўца, прапагандаваў творчасць сваіх вучняў-гімназістаў Алеся Салагуба і Валянціна Таўлая. Рыгор Раманавіч першым разгледзеў магутны талент удзельніка нацыянальна-вызваленчага руху Максі-

ма Танка, адклаў выданне сваіх фальклорных запісаў і на ахвяраваныя грошы выдаў першы зборнік паэта «На этапах».

З літаратуразнаўчымі артыкуламі і рэцэнзіямі Р. Шырма пачаў выступаць у друку з 1933 года. Тады ж разам з Феліксам Стацкевічам пачаў выдаваць часопіс «Летапіс ТБШ» (з 1936-га ён называўся «Беларускі летапіс». – С.Ч.).

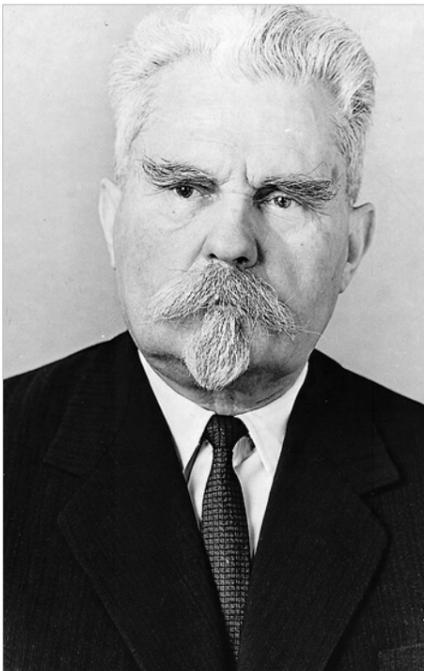
У 1930-я гады пра дзейнасць Р. Шырмы пісалі амаль усе беларускія выданні, што выходзілі ў Вільні. Шмат сваіх старонак пра музычную дзейнасць і творчасць геніяльнага беларускага дырыжора і грамадскага дзеяча адводзіў часопіс на беларускай мове «Калоссе» – адно з найпапулярнейшых выданняў у былой Заходняй Беларусі.

Пра творчую сувязь Р. Шырмы з расійскім кампазітарам А. Грачанінавым (1864 – 1956) «Калоссе» пісала некалькі разоў.

К. Галкоўскі

На той час А. Грачанінаў жыў у Парыжы, але вельмі актыўна ліставаўся з Р. Шырмам. Гэта дзякуючы Рыгору Раманавічу Аляксандр Ціханавіч апрацоўваў беларускія народныя песні, якіх захавалася 17 для голасу і фартэпіяна,

11 – для мяшанага хору. На тэмы беларускіх народных песень расійскі кампазітар напісаў «Беларускую рапсодыю» для сімфанічнага аркестра і п'есу для скрыпкі на тэму калядкі з Пружанскага павета «Дар Белай Русі». Ён з'яўляецца аўтарам музыкі да п'есы Васіля Шашалевіча «Апраметная», што была пастаўлена БДТ-2 у 1926 годзе. Р. Шырма ў сваіх артыкулах часта згадваў свайго сябра: «Песні, як і ўсе грачанінаўскія гарманізацыі, цудоўныя, апрацаваныя з вялікім артыстызмам. Асаблівай прыгажосцю ў выкананні хорам адзначаецца апошняя песня «Ой, гыля, гыля». Нашы скарбы растуць! Да павелічэння іх спрычыняецца слаўны кампазітар А.Ц. Грачанінаў».

У 1936 годзе «Калоссе» (№ 2) пачало друкаваць артыкул Мар'яна Пецюкевіча «Беларуская мелёграфія». У ім аўтар згадвае і музычную дзейнасць Р. Шырмы. Ён нагадвае чытачам, што ў 1929 годзе ў Вільні Рыгор Раманавіч выдаў асобнай кніжачкай «Беларускія народныя песні», куды ўвайшлі 34 песні. «Апрача гэтага Р. Шырма ў рукапісах мае каля 1000 народных песень, запісаных пераважна ў паўднёвай частцы Краю» – паведамляў аўтар публікацыі.

Гэты нумар «Калосся» друкуе і вялікі артыкул Р. Шырмы «Беларускія валачобныя песні і іх распаўсюджанне на гэтым баку савецка-польскай граніцы». Аўтар падкрэслівае, што «валачобная песня – самая дакладная этнаграфічная граніца паміж абшарамі з беларускім і польскім насельніцтвам». Побач з артыкулам часопіс апублікаваў валачобную песню «Ходзіць пава па вуліцы», запісаную Шырмам у вёсцы Драглі Сакоўскага павета з нотамаі, музычная апрацоўка песні К. Галкоўскага.

Дарэчы, у Вільні Р. Шырма пачаў сябраваць з кампазітарам К. Галкоўскім (1875 – 1963). Сын беларуса з Магілёўшчыны пасля Пецябургскай кансерваторыі жыў і працаваў у Вільні. Р. Шырма напісаў шмат добрых словаў пра свайго сябра. У артыкуле «Мастацкая песня ў Заходняй Беларусі», які меў падзаглавак «Беларускія гарманізацыі і свабодная творчасць К. Галкоўскага», апублікаваным у часопісе «Маладая Беларусь» (1936, № 1) аўтар падкрэсліў: «Усе напісанае кампазітарам Канстанцінам Галкоўскім на беларускія тэмы можна падзяліць на дзве групы. Першая – гэта тая ці іншая прапрацоўка народных беларускіх мелодый, другая – арыгінальная музыка на словы беларускіх паэтаў».

Часопіс «Калоссе» ў № 1 за 1937 год паведамляў, што кампазітар К. Галкоўскі апрацаваў чатыры беларускія песні: «Там пад гаем зеляненькім», «Ой, маці, маці», «Пайшла дзяўчынка ў лес за

Шырма і яго хор, але працуюць старанна, планава, прадумана...».

10 снежня 1938 года ў Вільні адбыўся канцэрт з удзелам М. Забэйды-Суміцкага і хору Беларускага студэнцкага саюза пад кіраўніцтвам Р. Шырмы. Канцэрт прайшоў вельмі паспяхова. Пра гэта паведаміла «Калоссе» ў № 4 за 1938 год.

Хор Р. Шырмы вельмі часта выступаў у Вільні. Ён даваў канцэрты для моладзі, для вернікаў розных канфесіяў і проста для гараджанаў. Уладзімір Чэмер у першым нумары «Калосся» за 1939 год напісаў артыкул «Два канцэрты Рыгора Шырмы». Аўтар паведамляў, што толькі ў сакавіку 1939 года на канцэртнай эстрадзе Вільні хор Беларускага студэнцкага саюза выступаў двойчы: першы раз у зале Снядэцкіх, другі – у кансерваторыі. Першы канцэрт хору быў прысвечаны 15-годдзю працы Р. Шырмы на ніве беларускага музычна-вакальнага мастацтва. Рыгору Раманавічу, як пісаў часопіс, былі паднесены не толькі кветкі, але і вышываныя ручнікі ад беларускай моладзі. Другі канцэрт меў іншы характар і праграма яго складалася з праваслаўнай духоўнай музыкі, пераважна кампазітараў кіеўскай школы – Вядэля, Кошыца, Стацэнка.

12 лютага 1939 года ў Вільні адбыўся агульны сход Беларускага навукова-таварыства. Сход выбіраў новае кіраўніцтва на наступныя тры гады. Кандыдатамі былі абраныя Р. Шырма і Аляксандр Уласаў. Пра гэта таксама паведамляў часопіс. А ў 1939 годзе Шырма стаў супрацоўнікам «Калосся». Пастаяннымі супрацоўнікамі часопіса тады былі Сяргей Сахараў, Станіслаў Грынкевіч, Міхась Машара, Адольф Клімовіч, Анатоль Бязрозка, Максім Танк, Адам Станкевіч, Мікола Шкялёнак, Міхась Васілёк, Анатоль Іверс, Хведар Ільшэвіч, Мар'ян Пецюкевіч і некаторыя іншыя дзеячы Заходняй Беларусі.

Сяргей Чыгрын

Першы песенны зборнік Р. Шырмы

грыбамаі» і «Ой, чумача, чумача». Мелоды і тэксты гэтых песень Р. Шырма запісаў у вёсцы Шакуны Пружанскага павета.

На іншых старонках часопіса даецца ацэнка творчасці хору, якім кіруе Р. Шырма. Янка Шутовіч піша: «Хору Шырмы на Дні беларускай культуры ў Вільні ўдалося паказаць свае артыстычныя дасягненні і незвычайнае багацце беларускай народнай творчасці. Гэты хор, без сумнення, адзін з лепшых (калі не найлепшых) з віленскіх хароў...». У гэтым нумары часопіса нехта В. Багдановіч надрукаваў і вялікі артыкул пад назвай «Р. Шырма і беларуская песня ў Вільні». Вось некалькі радкоў з публікацыі: «Вялікую і ахвярную працу вядзе гр. Шырма са сваім хорам, папулярныя беларускія народныя песні. Паціху, без крыку і рэкламы, працуюць

Гісторыя, звычаі і легенды вёскі Літва

Літва – вёска ў Стаўбцоўскім раёне за 10 км ад вёскі Рубяжэвічы, 14 км ад гарадскога пасёлка Івянец, каля 40 км ад Стаўбцаў.

У XIV – XVI стст. вёска ўваходзіла ў склад Вялікага Княства Літоўскага, а пасля Люблінскай уніі адышла да Рэчы Паспалітай. Літва належала памешчыцы Фаўстыне Станіславаўне Прошынскай. У вёсцы налічвалася 26 сялянскіх двароў з 64 сялянамі мужчынскага полу. У пайменным спіску сялянаў вёскі Літва за 1862 год пераважаюць прозвішчы Высоцкі, Навіцкі, Кураш, Зверук (Зверок) і іншыя.

Усяго ў маёнтку Літва мелася 1175 дзесяцінаў зямлі, з іх у валоданні сялянаў было 367 дзесяцінаў. Як сведчаць дакументы, глеба на сялянскіх землях была супяшчаная, пераважны хлеб – жыта і часткова авёс с сярэднім ураджаем у 2,5 зерні, сенакосы мурожныя, пасрэдняя, на 1 дзесяціну нівы прыходзілася па 12 пудоў сена. Па сялянскіх сенакосах працякала рэчка. Сяляне адпрацоўвалі паншчыну, часткова плацілі грашовы аброк. У 1869 годзе было праведзена адмежаванне сялянскіх зямляў вёскі Літва ад памешчыцкай зямлі.

У вёсцы была карчма з даходам 260 рублёў (знаходзілася яна на месцы, дзе цяпер жыве сям'я Бібіка) і млын з даходам 60 рублёў.

На беразе возера ёсць невялікае ўзвышша з векавымі дрэвамі. На гэтым месцы некалі знаходзіўся панскі маёнтак. Вось што расказаў жыхар вёскі Літва Браніслаў Мілашэўскі:

– Запомнілася людзям, як панскі фурман, чакаючы пана, калі той збіраўся куды-небудзь ехаць, выязджаў на брычцы і доўга ездзіў па крузе, ганяючы коней, нібы размінаў іх перад дарогай. Доўгія гады пасля гэтага заставаўся на дарозе выбіты след ад яго брычкі. Пазней пана заблілі і пахавалі каля маёнтка, у двары. Цяпер на гэтым месцы знаходзіцца калгасная кандэнсацыйная электрастанцыя.

Расказвае жыхарка вёскі Літва Ірына Маркачэўская (1901 г.н.):

– Цяжка жылося ў той час людзям, даводзілася шмат працаваць: два дні на тыдзень – дома, а астатнія – у пана. Старэйшыя дзеці дапамагалі ў полі, маленькіх клалі ў лубачку (спецыяльную драўляную скрыначку), якую жанчына ставіла побач з сабою, а сама жала. Забаўлялі дзяцей рознымі рэчамі, якія былі вакол. Апрачаліся ў саматкане адзенне. Часта жанчыны прышывалі да кашулі падтычку – датачвалі яе, каб атрымалася доўгая сукенка.

Мужчыны займаліся рознымі рамёствамі. Былі і пясляры, і сталары, і муляры. Быў у вёсцы вельмі добры каваль Іосіф Змачынскі, ён жыў якраз побач з цяперашнім сельскім клубам. Але ў вайну яго хату спалілі, а сам ён выехаў у Польшчу. Пазней на гэтым месцы ўзвялі будынак першага сельсавета.

У памятнай кніжцы Віленскай вучэбнай акругі на 1886 – 1887 гады значыцца Літвенскае народнае вучылішча. Было яно адкрытае ў 1879 годзе, знаходзілася ў грамадскім доме. На ўтрыманне адпускаялася 174 рублі ад грамады. У вучылішчы займаліся 33 хлопчыкі, настаўнікам працаваў Андрэй Андрэвіч Лагунь.

У вёсцы была хата, якую людзі называлі «Святліца». Гаспадыняй яе была Міхаліна Шабліч. У гэтай хаце часта

Свята вёскі Літва

збіралася моладзь, каб адпачыць ад паўсядзённай працы. Тут спявалі, танцавалі, ігралі на цымбалах.

У вёсцы Літва, як і ў многіх іншых, ёсць свае легенды, абрады і звычаі, якіх прытрымліваліся людзі шмат гадоў таму.

– У даўнейшы час, – расказала жыхарка вёскі Літва Сафія Маркаўна Мілашэўская, – калі ў вёсцы было вяселле, маладая збіраў дзяцей і адпраўляла іх клікаць на вяселле людзей. Запрашалі ўсіх вяскоўцаў. Дзеці стукалі ў вакно і гаварылі: «Прасіў малады, прасіла маладая, і я прашу: прыходзьце на Благаслаўленне».

У суботу збіралася моладзь у маладога, вілі вяночкі з мірты. Пасля малады вез іх да маладой, тая з дапамогай сяброўкі надзявала вянок на галаву. Перад шлюбам, калі нявеста была «чыстая», то яе садзілі на дзешку, у якой пяклі хлеб, а калі не – то на бочку. Маладой у пасаг давалі карову, каня, авечак, свіней, грошы. У нядзелю малады з маладою ехалі на конях пад вянец. А

пасля гасцявалі, танцавалі, весяліліся. Добрай п'явунняй таго часу была Ірына Іванаўна Маркачэўская. Вось такія прыпеўкі спявалі: «Здрыгануліся сені, // Як сваты за стол паселі, // Сені гэтак здрыгануцца, // Як сваты ўвап'юцца. // Едзьце, сваточки, дадому, // Коні паелі салому, // А ржаныцы не ядуць, // А аўсянніцы не даюць».

Літва – вельмі прыгожая вёска, усё тут вабіць вока. Амаль пасярэдзіне вёскі паміж будынкаў мірае блакітным вокам азярцо. А ўздоўж вуліцы блішчыць рэчка, ці хутчэй нават не рэчка, а рачулка. Пра яе расказваюць людзі такую легенду: «Непадалёк Літвы ёсць вёска Буцькавічы. Вось менавіта там рэчка і працякала. А неяк на беразе спыніўся цыганскі табар. Маленькія цыганяты цэлымі днямі пляхаліся ў вадзе, але аднойчы здарылася бяда: у рэчцы патануў хлопчык, сын адной з цыганаў. Тады маладая маці, праклінаючы рэчку, накрыла тое месца скавародою. Хутка рачулка памяншла свой напрамак і з вёскі Буцькавічы зусім знікла. Выбілася яна ў вёсцы Кондратавічы, непадалёк хаты Бруй, і ўжо адтуль накіравалася да нас у Літву. Так яе і назвалі людзі – Бруёўка».

Святлана АДАМОВІЧ,
г. Стаўбцы

У тэатры «Зьніч»

1 і 9 лютага на сцэне лялечны монаспектакль «**Дзівосныя авантуры паноў Кубліцкага ды Заблоцкага**» Пятра Васючэнкі і Сяргея Кавалёва. Выканаўца Вячаслаў Шакалідо расказа казку пра прыгоды двух паноў, якія нічога не хацелі рабіць і пайшлі ў свет лепшай долі шукаць.

Тым жа вечарам будзе ісці спектакль «**Абранніца**» паводле «Маленькіх трагедый» Аляксандра Пушкіна ў перакладзе Рыгора Барадуліна. Аб тым, што кожны з нас абраны, паразважае аўтар інсцэніроўкі і выканаўца спектакля Галіна Дзягілева. Рэжысёр-пастаноўшчык – Таццяна Пацай, кампазітар – Дзмітрый Смольскі.

6 лютага дзеці змогуць паглядзець монаспектакль Сяргея Кавалёва «**Маленькі Анёлак**» паводле твора французскай пісьменніцы Кармэн Барнос дэ Гаштольд «Малітвы жывёлаў». Выканаўца Раіса Астрадавінава расказае аб тым, што просьбы розных жывых істотаў да Бога перадаюць анёлы, адзін з якіх стаў героем спектакля. Рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева.

Увечары на сцэне монаспектакль «**Нобіль – Барвяны Уладар**» паводле аповесці Уладзіміра Караткевіча «Сівая легенда». Пра пачатак XVII ст. – смутныя часы на Беларусі распавядае наёмны ваяр у Рэчы Паспалітай швейцарац Конрад Цхакен. Яго маналог ператвараецца ў легенду аб нашым народзе.

Аўтар інсцэніроўкі, рэжысёр і выканаўца – заслужаны артыст Беларусі Уладзімір Шэлетаў.

Увечары **9 лютага** на сцэне будзе ісці монаспектакль «**Прыпадаю да нябёс**». «Я думала, лёсам мне дадзена многа, і многае, праўда, мне лёс падае...». Гэтыя радкі належаць Яўгені Янішчыц, для якой паэзія стала жыццём. Яе паэтычныя вобразы не адпускаюць чытача, нязменна саграюць цеплынёю.

Выканаўца – заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава, аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева, музыкае суправаджэнне на цымбалах зладзіць Марыя Кучынская.

13 лютага для дзетак будзе ісці монаспектакль «**Мой маленькі прынец**» паводле аповесці Антуана дэ Сент-Экзюперы. «Зоркім можа быць адно толькі сэрца», – так сказаў маленькі хлопчык, які прыляцеў на Зямлю з астероіда, каб знайсці сабе сябра. Але апынуўся ён у пустыні... Выканаўца – Раіса Астрадавінава, аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык спектакля – Галіна Дзягілева.

«Мой маленькі прынец»

нава, аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык спектакля – Галіна Дзягілева.

Увечары на сцэне будзе ісці паэтычна-драматычны монаспектакль «**Красёны жыцця**» паводле паэмы Якуба Коласа «Новая зямля» да 135-годдзя класіка. Яе галоўны герой Міхал нарадзіўся, вырас і жыў на зямлі, якую не проста разумеў і любіў – якой дыхаў, з якой зрадніўся, якую жадаў назваць сваёй. Але няўмольны лёс наканаваў іншае...

Выканаўца – заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Алесь Кашпераў, аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева. У спектаклі гучаць народныя мелодыі і песня «Дарогі» кампазітара Алега Залётнева.

Спектаклі праходзяць у Тэатральнай зале Культурнага цэнтру Касцёла Св. Сымона і Св. Алёны. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне: 331-75-53.

Традыцыі і сучаснасць

Як Цярэшку ў Мінску жанілі

Адзін з найбольш актуальных фальклорных праектаў «Спеўны сход з Сержуком Доўгушавым» ужо доўгі час збірае аматараў і ўсіх ахвочых да «жывога» спявання ў рамках сваіх тэматычных праектаў. Так, дзякуючы энтузіязму Сержука і яго калегаў-фалькларыстаў з вялікім поспехам адбыліся вечарыны веснавых, восеньскіх, калядных спеваў, а таксама калыханак, застольных песень, музычных твораў часоў Вялікага Княства Літоўскага, сустрэчы, прысвечаныя музыцы Міхала Клефаса Агінскага,

Станіслава Манюшкі, філарэтам і філаматам...

Вось і ў гэтыя святочныя дні кіраўнік гурта «Vuraj» і ініцыятар праекта запрасіў пастаянных наведнікаў «Спеўнага сходу з Сержуком Доўгушавым» на калядныя ігрышчы, а дакладней – паўдзельнічаць у старажытнай каляднай гульні «Жаніцьба Цярэшкі», якая прайшла ў мінскім клубе-каварні «Грай». Мэта гульні – навучыць маладых людзей спяваць песні, што суправаджаюць абрад, паказаць тое, як даўней весялілася моладзь...

Вольга Маханенка і Сяргук Доўгушаў

Падэспань

Паводле традыцыі, «Спеўнаму сходу з Сержуком Доўгушавым» у яго правядзенні дапамагаюць госці – фалькларысты альбо фолк-музыкі, якія выконваюць старажытную беларускую музыку. Гэтым разам правесці «Жаніцьбу Цярэшкі» ў Мінску арганізатары запрасілі гасцей з Лепельшчыны; там гэтае дзейства можна пабачыць у аўтэнтычным выглядзе.

Сярод гасцей – фалькларыст Вольга Маханенка з аднадумцамі, якія ведаюць усе песні абраду, маюць вялікі вопыт у яго правядзенні і дапамагаюць кіраваць усім працэсам. Завітала ў «Грай» народны майстар Галіна Жураўлёва, якая яшчэ і прадставіла публіцы мастацтва выцінанкі. Яна выконвала ролю Маці. Таццяна Бехерава дапамагала

ў развучанні танцаў. Чацвёрты ўдзельнік – уладальнік эка-аграсядзібы Віктар Труфанаў, ён дапамагаў ствараць святочную атмасферу.

Спадарыня Вольга падзялілася цікавымі фактамі з гісторыі абрада «Жаніцьба Цярэшкі»: «Гэтая калядная гульня вядомая на нашых тэрыторыях з часоў Полацкага княства, калі яна была ўпершыню зафіксаваная ў пісьмовых крыніцах. Паводле звестак фалькларыстаў, «Жаніцьба Цярэшкі» была пашыраная ў межах цяперашняй Віцебскай вобласці. Што тычыцца нашага, Лепельскага раёна, то ў нас абрад захаваўся на ўзроўні побытавой традыцыі. Да цяперашняга часу ў вёсках збіраецца моладзь па вялікіх хатах і ў клубах, каб жаніць Цярэшку. Цярэшка – гэта міфалагічны

сімвал продка, які спрыяў каханню, злучаў маладых. На «Жаніцьбу Цярэшкі» дзяўчаты прыносілі калядныя пачастункі – каўбасы і вяндрліну, хлопцы – пітны мёд ці гарэлку. Абавязкова выбіралі Маці і Бацьку і з дапамогай гэтых персанажаў моладзь пачынала знаёміцца паміж сабой, пры гэтым з абрадавымі прыпеўкамі, якія азначалі прыязнасць альбо непрыязнасць адно да аднаго. Свята ў сацыяльным плане было, так бы мовіць, падрыхтоўкай да сапраўднага шлюбу».

«Для нас абрад «Жаніцьба Цярэшкі» – частка нашай нацыянальнай спадчыны, бо з гэтымі мелодыямі мы нарадзіліся, яны ў нас у сэрцы, і мы хочам перадаць гэты скарб сваім дзецям», – адзначыла В. Маханенка.

Традыцыя «Спеўнага сходу з Сержуком Доўгушавым» – перад асноўнай часткай праграмы праводзіць «распеўкі», каб прысутныя адчулі свой голас, яго тэмбр і сілу. Вакальныя практыкаванні, якія прапанаваў Сяргук для ўдзельнікаў сходу, паспрыялі ўзніслай настрою публікі на ўдзел у старажытным абрадзе. Нават тыя з наведнікаў, хто ўпершыню заві-

таў на сход, «загарэліся» жаданнем хутчэй ачуцца ў святочную атмасферу абраду.

Пасля «распеўкі» С. Доўгушаў і В. Маханенка запрасілі ўсіх у суседнюю залу клуба, дзе ўсё было падрыхтавана, каб «ажаніць Цярэшку». Пасля абрання Маці і Бацькі з прыпеўкамі і скокамі пад гарачую мелодыю «Лявоніхі» пачынаецца сватанне да сваіх суджаных. «Маладых» дабраслаўляюць Маці і Бацька:

*Кацілася калясо з клеці,
Ой, жывіце харашо, дзеці.*

Пасля таго, як моладзь знайшла сабе пару, распачаліся карагоды, танцы, гульні і камічныя сцэнікі з удзелам Дзеда (чыю ролю выканала Дар'я Ляночка), які таксама актыў-

на шукае сабе «маладуху». У выніку гэткай экспрэсіўнай дзеі гарадскія хлопцы і дзяўчаты, забыўшыся на свае гаджэты, у святочнай віхуры скокаў і гульніў жартавалі і радаваліся новым знаёмствам. Асабліва пад час гульні «Вішанька» – з пацалункамі паміж абраннікамі.

Атмасфера каляднай гульні «Жаніцьба Цярэшкі», што была закладзеная шмат стагоддзяў таму і раскрытая ўдзельнікамі «Спеўнага сходу з Сержуком Доўгушавым», нагадала магічную дзею: шчырасць пачуццяў і ўсмях, выбухі пазітыўных вібрацый нібыта цвердзілі, што народныя традыцыі жывуць!

Анатоль МЯЛГУЙ,
фота аўтара

Парныя гульні

Новая кніга пра Марыю Захарэвіч

У 2006 годзе мне падаравалі літаратурна-мастацкае выданне «Нарачанская чайка» пра народную артыстку Беларусі Марыю Захарэвіч. Дарэчы, прэзентацыя таго выдання адбылася 19 лютага 2008 года ў адной з бібліятэк Мінска. Літаратурна-мастацкае выданне пра нашу зорку тэатра адразу разышлося і спадабалася чытачу.

А напрыканцы 2016 г. з'явілася кніга «Марыя Захарэвіч. Талент, інтэрв'ю, прысвячэнні», якую выдала «Мастацкая літаратура». Яе наклад 500 асобнікаў. Укладальнікам з'яўляецца Соф'я Жыбулеўская – вядомы ў творчых колах чалавек, былая дырэктарка сталічнай кнігарні «Акадэмія». У новым выданні выкарыстаныя фота з асабістых архіваў М. Захарэвіч, Я. Пясецкага, з фондаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Бе-

ларусь, Мядзельскага музея народнай славы.

Шмат гадоў Марыя Георгіеўна верна і аддана служыць тэатру. За гэты час яна стварыла цэлую галерэю запамінальных жаночых вобразаў. Акрамя таго, М. Захарэвіч называюць «каралевой радыё», паколькі знакамітая актрыса часта ўдзельнічае ў радыёспектаклях, пранікнёна чытае вершы беларускіх паэтаў.

Да выдання кнігі спрычыніліся Уладзімір Ліпскі, Васіль Шаранговіч, Надзея Мішчанка, Валеры Анісенка, Валянціна Скарынкіна, Наталля Гайда, Ірына Шуміліна, Юры Сохар, а таксама Зміцер Арцوخ. Эпілог да выдання напісала С. Жыбулеўская. Кніга чытаецца вельмі цікава.

Наклад ужо амаль разышоўся ў кнігарнях (і гэта нягледзячы на нятанны кошт у 25 рублёў).

Аляксей ШАЛАХОЎСКИ,
г. Мінск

Гумарыстычны персанаж Дзед

ЛЮТЫ

1 – Барадулька Леанід Сцяпанавіч (1937, Орша – 2000), дзеяч самадзейнага мастацтва, балетмайстар, танцоўшчык, педагог, заслужаны работнік культуры Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

2 – Ляляўскі Аляксей Анатольевіч (1957, Мінск), рэжысёр тэатра лялек, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат тэатральнай прэміі імя Л. Мазалеўскай (1992), Нацыянальнай тэатральнай прэміі (2014) – 60 гадоў з дня нараджэння.

3 – Губская Надзея Аляксандраўна (1947), спявачка, педагог, заслужаная артыстка Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

4 – Шантыр Фабіян Гіляравіч (1887, Слуцк – 1920), палітычны і грамадскі дзеяч, пісьменнік, публіцыст – 130 гадоў з дня нараджэння.

6 – Саркісян Віктар Уладзіміравіч (1947), артыст балета, балетмайстар, педагог, народны артыст Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

8 – Пятрова Людміла Іванаўна (1947, Магілёўскі р-н), літаратуразнаўца, педагог, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, выдатнік друку Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1998) – 70 гадоў з дня нараджэння.

9 – Радзівіл Крыштоф (мянушка **Пярун**; 1547, Вільня – 1603), ваенны і дзяржаўны дзеяч Вялікага Княства Літоўскага – 470 гадоў з дня нараджэння.

10 – Чыркун Алег Міхайлавіч (1942, Мінск), кампазітар, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

11 – Орда Напалеон (1807, Іванаўскі р-н – 1883), кампазітар, піяніст, педагог, мастак, творчасць якога звязаная з мастацкім жыццём Беларусі, Польшчы, іншых краінаў свету – 210 гадоў з дня нараджэння.

12 – Буралкін Генадзь Васільевіч (1942), скульптар, графік, лаўрэат прэміі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь (1997) – 75 гадоў з дня нараджэння.

13 – Дзідзенка Рыгор Васільевіч (1917 – 1972), артыст эстрады, заслужаны артыст Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

13 – Шэхаў Мікалай Кірылавіч (1927 – 1999), артыст балета, народны артыст Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

14 – Звонак Алесь (сапр. **Звонак Пётр Барысавіч**; 1907, Мінск – 1996), паэт, перакладчык, крытык, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1992) – 110 гадоў з дня нараджэння.

14 – Стральцоў Міхась (Міхаіл Лявонавіч; 1937, Слаўгарадскі р-н – 1987), пісьменнік, перакладчык, крытык, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы (1988) – 80 гадоў з дня нараджэння.

15 – Жлобінскі дзяржаўны гісторыка-краязнаўчы музей (Жлобін; 1992) – 25 гадоў з часу адкрыцця.

17 – Ельскі Канстанцін Міхайлавіч (1837, Смалявіцкі р-н – 1896), вучоны-біёлаг, географ, геолаг, падарожнік – 180 гадоў з дня нараджэння.

Уздоўж

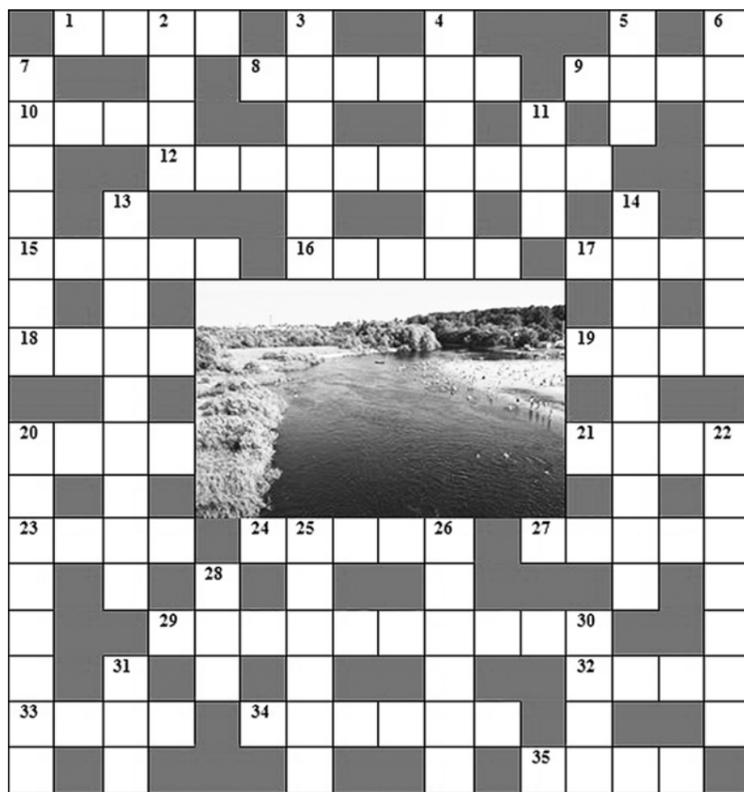
1. Збудаванне праз раку, канал; у беларускіх паданнях ... для сваіх сходак часта выбірае нячыстая сіла. 8. Адно з імёнаў прарока Іллі, распарадчыка дажджоў і навальніцаў, дзень якога адзначаецца 2 жніўня. 9. «Беражніца, багіня азёраў // У прыдонні густой цішы // Пахавай назаўсёды ...». З верша Р. Малахоўскага «Беражніца». 10. Старажытнабеларуская багіня крыніцаў і жыцця; лічылася, што яна адраділа жыццё пасля сусветнага патапу. 12. Міфічныя насельніцы возера Свіцязь; паводле легенды, у іх ператварыліся жанчыны горада, які некалі існаваў і на месцы якога ўзнікла возера. 15. Азёрны або ліманны іл як лекавы сродак. 16. «Як вокам мыслі азіраю // Цябе, мой луг і бераг родны, // Дзе льецца ... срэбраводны». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». 17. Старажытны італьянскі бог, дэман лугоў, палёў і статкаў. 18. Статуя, якому нашыя продкі пакланяліся як боству. 19. Не ..., а шыла з перцам (прык.). 20. Стыл спартыўнага плавання. 21. Зімні ... глыбокі, летам хлеб высокі (прык.). 23. «Жартуюць: рэчку Іпуць // З пахмелля можна вышціць. // А ёй турботы мала, // Рачулачка-...». З верша А. Грачанікава «Іпуць». 24. Цыркавы артыст-комік. 27. Куды ..., туды і дым (прык.). 29. Адтуліна, зробленая геалагамі. 32. Залатое Тое, дзеля чаго, паводле грэчаскай легенды, арганаўты здзейснілі марское падарожжа з Грэцыі ў Калхіду. 33. Паглыбленне ў сцяне. 34. Дняпро і Рэкі ў Беларусі, якія, паводле легенды, пацяклі па слядах сабак Стаўры і Гаўры князя Бая. 35. «За зялёным лесам ..., і Пна, і Бобрык // Слухаюць прыбліжаны рып старых вазоў». З верша В. Гардзея «Да рачулак едучы на вазах рыпучых».

Упоперак

2. Прышоў ... – усяму час (прык.). 3. Мужчынскае імя. 4. Возера ў Крупскім раёне і рыба сямейства ласосепадобных. 5. Рака, левы прыток Дняпра. 6. Пачварны балотны нячысцік, які, паводле павер'яў, уяўляўся таўстуном, аблепленым пластамі гразі. 7. Густы непраходны лясны балоцісты зараснік у паўднёвых краінах. 11. Вечназялёная паўднёвая расліна сямейства лілейных. 13. Збудаванне з помпамі для падачы вады. 14. Рачныя дзяўчаты, душы тапельніцаў; паводле павер'яў, таго, хто наблізіцца да іх, яны заманьваюць у карагод, а потым у раку, у самы вір. 20. Беларуская багіня сялянства; паводле павер'яў, яна прымала выяву

качкі і плавала паміж берагамі ракі, як бы звязваючы зямлю і ваду. Дзень яе беларусы адзначалі 15 ліпеня. 22. Старажытнагрэчаскі гісторык, імя якога насіла мора, што некалі існавала на месцы Прыпяцкай нізіны. 25. ..., або карабель; паводле міфу, ... лічылася непатапяльнай, калі ў ёй знаходзіліся героі-продкі або святыя. 26. Што край, то звычай, што старана, то ... (прык.). 28. ... салдаты – не войска, ... дубы – не дуброва (прык.). 30. Вялка. 31. «Чароўныя рэкі! // Іх назвы звяняць і шумяць у вушах: // І Проня, і Гайна, і Ольса, // І Бобр, і Уса, і ...». З верша П. Панчанкі «Бярэзінскі запаведнік».

Склаў **Лявон ЦЕЛЕШ**

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАЛАНІЗМ (ад лац. *polonus* – польскі) – слова, запазычанае з польскай мовы.

У беларускую мову паланізмы пачалі пранікаць з канца XIV ст. Актыўнае папаўненне слоўніка беларускай мовы паланізмамі працягвалася да 1930-х гг. Запазычанне іх адбывалася двума шляхамі: вусным (у выніку зносін беларусаў з палякамі як суседнім народам і прадстаўнікамі польскага народа, якія жылі на тэрыторыі Беларусі) і пісьмовым (праз пераклады твораў з польскай мовы на беларускую).

Такіх словаў у беларускай мове даволі шмат з той прычыны, што яна развівалася ў суседстве з польскай. Большасць з іх увайшла ў слоўнік беларускай мовы і цяпер нічым не адрозніваецца ад уласна беларускіх словаў (торба, лічба, зброя, рахунак,

кошт, марна, здрада). Аднак у мастацкіх творах нярэдка ўжываюцца з пэўнай выяўленчай мэтай словы з польскай мовы, што захоўваюць адзнакі свайго паходжання. Значную колькасць такіх словаў знаходзім у творах В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча ды іншых беларускіх пісьменнікаў XIX ст. Тлумачыцца такая акалічнасць недастатковай у тыя часы распрацаванасцю слоўніка беларускай літаратурнай мовы. Так, у паэме Ф. Багушэвіча сустракаем словы: марац (сакавік), трэйчы (тройчы), лэб (лоб), прэндка (хутка), чварты (чацвёрты), шчэры (шчыры) і г. д. Паланізмы нярэдка ўжываюцца ў сатырычных або гумарыстычных творах, напрыклад, у вершы Кандрата Крапівы «Ад пачосткі ньюць косткі».

Сярод паланізмаў выдзяляюцца грамадска-палітычныя тэрміны («ай-

чына», «братэрства»), ваенныя («моц», «палкоўнік»), побытавыя словы («пярсёнак», «сукенка»), прастамоўныя («быдла», «лямант»). Праз польскую мову ў беларускую прыйшла значная колькасць словаў з іншых моваў (лац. «колер», ням. «карэта»).

Лексіцы польскага паходжання ў сучаснай беларускай мове ўласцівыя спалучэнні ен (эн), ён (он), ан на месцы польскіх насавых галосных е і а («парэнчы», «маёнтак», «вандроўка»); -дл («квадла», «страшдыла»); -лу- паміж зычнымі («слуп», «тлусты»); суфіксы -іск-а («вятрыска»); -унак («пакунак»); -ізн-а («бялізна»); цвёрдае вымаўленне зычных перад галоснымі е (э): «бээ», «пээны»; я (а) на месцы ўсходнеславянскіх е (э): «жалязка», «бляск»; гук ц (на месцы ч): «цудоўны» (руск. чудесный), «цурацца» (руск. чураться).

У рускую паланізмы пачынаюць пранікаць у вялікай колькасці з XVI – XVII стст., у тым ліку праз старабеларускую мову і праз жывыя беларускія і ўкраінскія гаворкі. Прыклады паланізмаў у рускай мове: быдло, вензель, дозволить, доконатъ, доскональный,

забияка, кланчить, отчизна, повидло, подлец, подначить, поединок, пончик, поручик, предместье, сума, фигляр, хлопец, шарить, шкродливый, шляхта. Пад уплывам польскай мовы ў рускай мове ўзніклі такія граматычныя адзінкі і з'явы, як адсутныя ў старажытнарускай злучнікі «если» (jeśli) і «так что» (tak co), часціца «якобы» (jakoby), канструкцыя «что за» (co [to] za), «принимать за кого» (przyjać za kogo).

Паланізмы ва ўкраінскай мове: «натхнення», «коштвеність», «вартість» і інш.

Шэраг паланізмаў ёсць у нямецкай мове, напрыклад «Gurke» (агурок), «Steiglitz» (шчыгол), а таксама ў іншых еўрапейскіх мовах. У некаторых выпадках іх цяжка адрозніць ад іншых славянцаў, што прыйшлі з чэшскай і лужыцкай моваў, такіх, напрыклад, як «Quark» (тварог).

У англійскай мове паланізмы звычайна звязаныя з польскай культурай, напрыклад, «kielbasa» (каўбаса), «hetman» (гетман).